

PRINCIPY PEDAGOGIKY MONTESSORI

Pedagogika Montessori je ucelený a propracovaný výchovně vzdělávací program. Dítě se v tomto systému učí poznávat věci kolem sebe i svůj vnitřní svět. Získává přehled, praktické zkušenosti, zdravé sebevědomí, vnitřní klid a rovnováhu, dokáže se samostatně rozhodnout a být odpovědné za své jednání. Základní principy systému podle Montessori vycházejí z potřeb samotného dítěte, jsou pečlivě sestaveny a provázány. Zajišťují nejdůležitější přípravu směrem k dítěti – bezpečné, vstřícné, svobodné a podnětné prostředí. Přestože systém Montessori filosofie vznikl před více než 100 lety, je v mnohém velmi nadčasový. Základním předpokladem pro vytvoření úcty k životu je podpora přirozeného **zájmu dítěte o poznávání a přemýšlení o souvislostech** a nejdůležitějšími hesly v Montessori metodě výuky a výchovy jsou **bezpečnost, spolupráce, ohleduplnost, ticho, klid a láska**. Po sto letech výzkumu a ověřování jsou známy vývojové potřeby dětství. Je třeba nepřemýšlet o tom, co je třeba děti naučit, je třeba se snažit přijít na to, co se děti potřebují dozvědět o světě.

„Pomoz mi, abych to dokázal sám“ – ústřední myšlenka a princip pedagogiky Montessori. Znamená dát dítěti prostor a čas, pomoci, až když si to samo přeje.

1. SVOBODA A ZODPOVĚDNOST

Svobodná volba práce

Svobodná – volná práce dětí znamená možnost volby. Svoboda nespočívá v tom, že dítě nic nemusí, že bude ponecháno samo sobě, že není zasahováno do jeho vzdělávání. Z nabídnuté činnosti si dítě samo volí. Cílem je získat jeho zájem (s přihlédnutím k jeho možnostem a schopnostem) a nastavit jeho vlastní zodpovědnost ke vzdělání, ke svým výsledkům v učení. Proces nastavení vnitřní motivace a vlastní zodpovědnosti v učení je mnohem důležitější než rozsah vědomostí, dovedností v daném čase.

Vlastní plánování a organizace práce dětí

Dítě si volí pořadí činností podle svého zájmu, učí se přemýšlet nad rozvržením svého času, využívá pomoci průvodců v plánování a organizaci času.

Práce s chybou a sebekontrolou

Dítě je k sebekontrolě vedeno přímo pomůckami a materiálem, se kterým pracuje, většina pomůcek má v sobě zabudovanou kontrolu (možnost vlastní kontroly, porovnání se vzorovým řešením, vyhledání chyb a opravy).

Prezentace vlastní práce

Prezentací vlastní práce, dochází ke vzájemnému učení, získání nových informací, nových zkušeností od svých kamarádů, k dotazování, dokončení vlastní činnosti a shrnutí klíčových informací a zkušeností.

Vedení portfolia vlastní práce

Dítě si během vytváří vlastní materiály (různé tematické sešitky, knížečky, soubory příkladů, plakáty, ...), své práce si zakládá do portfolia, učí se materiály třídit, uspořádat.

2. KOMUNITNÍ KRUH

Komunitní kruh je rituálem a místem pro sdílení myšlenek, názorů, předávání zážitků, pro představení, doporučení a nabídku práce, pro prezentaci práce, organizaci a plánování činností společných aktivit, pro vytváření a hodnocení společných pravidel, podporuje učení se vzájemnému respektu při naslouchání, dialogu.

3. SENZITIVNÍ FÁZE VÝVOJE DÍTĚTE

Jsou to období zvýšené vnímavosti, velmi dobře využitelné v procesu učení. Jedná se o ohraničené časové úseky v životě člověka, kdy do popředí vystupuje zvláštní sklon pro získání nějakého jednotlivého rysu – učení je efektivní, s nadšením a získaná dovednost je trvalá. Často probíhá v období do věku šesti let, toto absorbování trvá určitý čas a pak odezní, ať je využito či ne.

4. PŘIPRAVENÉ PROSTŘEDÍ

Připravené prostředí je organizovaný prostor, inspirující, nabízející nespočet příležitostí pro poznání světa, kde jsou připraveny skupiny důmyslných pomůcek a činností odpovídajících potřebám dítěte, naplňujících všechny jeho vývojové potřeby. Má zároveň jasný řád a pravidla, čímž je zajištěn jeho bezproblémový chod, svoboda a bezpečí všech dětí.

Didaktický materiál:

Nejdůležitější částí připraveného prostředí je didaktický materiál. Jsou to speciální pomůcky rozříděné do různých oblastí života. Mají jasně daný vnitřní řád a pravidla, což usnadňuje a podporuje samostatnost práce, vzbuzují zájem, zvědavost dítěte a podněcují ho k činnosti. Vedou k zapojení všech smyslů a usnadňují získávání nových zkušeností a dovedností. Obsahují princip „vlastní kontroly“, který dítěti umožňuje samostatně dosáhnout cíle, řešit problémy a pracovat s chybou, která slouží jako nástroj objevu a posunu vpřed. Takto se děti učí přirozenému procesu poznávání, který obsahuje „aha efekt“. Materiál pro individuální práci dětí má splňovat tato kritéria:

- umožňuje vlastní tempo, přiměřenou obtížnost = respektuje individuální práci dítěte
- řeší jeden problém, jednu tematiku
- obsah je smysluplný, slovní zásoba odpovídá věku dítěte
- uzpůsobený pro vlastní kontrolu a opravu chyb
- estetické a praktické zpracování – jednoduchá manipulace, trvanlivý materiál, systematické uložení na přístupném místě
- následný a doplňující materiál vede k osvojení a rozšíření znalosti vlastní kreativitou
- umožňuje výběr z aktivit jednoho tématu – svobodnou volbu

5. POLARIZACE POZORNOSTI

Pod tímto pojmem rozumí Montessori spojení všech tělesných a duševních sil, které vedou k hlubokému ponoření do nějaké činnosti. Jedná se tedy o maximální soustředěnost dítěte na jednu aktivitu. V procesu učení je to základní princip, prohlubuje analytické myšlení, smysl pro řád a tříbí motorické dovednosti, práce s materiálem v tomto duchu posiluje sebedůvěru a sebejistotu.

Cílem je vytvoření návyk na práci: Jakmile se soustředěná práce stane pro dítě zvykem, jeho chování se výrazně stabilizuje, ukotvuje, dítě získává vnitřní rovnováhu, uvědomuje si svou samostatnost, zažívá pocit uspokojení, klidu.

6. OSOBNOST PRŮVODCE

Pedagog/průvodce je součástí připraveného prostředí, je dítěti partnerem, rádcem a kamarádem. Partnerský přístup znamená především **vzájemný** respekt a úctu, dítěti umožňuje budovat si sebeúctu, vlastní hodnotu, zvyšuje míru jejich autonomie. Tyto děti pak snadno dodržují dohody, dokáží si samostatně hledat informace, přijmout vlastní odpovědnost za své výsledky učení i chování, samostatně se rozhodovat, vyjadřovat svobodně svůj názor.

7. VĚKOVĚ SMÍŠENÉ SKUPINY

V jedné skupině společně pracují děti různého věku, z více ročníků. Vzhledem k vysoké míře individualizace učení každé dítě postupuje svým tempem, diferenciací obtížnosti učiva je proto samozřejmostí. Učení je sociální, děti se zcela spontánně a přirozeně učí jeden od druhého, trvalost zapamatovaných poznatků a osvojených dovedností je při tom velmi vysoká. V atmosféře spolupráce a pomoci odpadá stres z řevnivosti a soutěžení.

8. ŘÁD

Řád vyvolává v člověku pocit bezpečí. V Montessori pedagogice má velký význam. Vnější řád a jasná organizace dopřává dítěti pocit bezpečí a jistoty, díky kterému nachází řád uvnitř sebe sama. Dítě se pak dobře vyzná samo v sobě – ve svých prožitcích, ve svém smyslovém vnímání i myšlení. Je v harmonii. Řád potřebuje dítě zažít také v činnostech – poznává, kde je začátek aktivity, kdy je uprostřed práce a kdy je na konci. Buduje si logické myšlení. Nejdůležitější je pro dítě zažití řádu ve vztazích mezi lidmi.

9. POHYB V UČENÍ

V novém pojetí výchovy a vzdělání platí, že pohyb je nesmírně důležitým předpokladem duševního rozvoje, ovšem pouze v případě, že je spojen s duševní činností. Pohyb podporuje mentální a duševní růst a nebude bez něj dosaženo ani maximálních pokroků, ani maximálního duševního zdraví. Dosud bylo nazíráno na pohyb jako na něco samostatného, na něco odděleného od ostatních funkcí. Oddělení myšlenkových aktivit od pohybových by bylo závažnou chybou. Máme mozek, smyslové orgány a svaly, a ty musí spolupracovat. Pohyb je nedílnou součástí celkové funkce nervového systému, činy nemohou být odděleny od

myšlenek. Proto nestačí jen zařadit do učebních osnov tělesnou výchovu. Montessori pomůcky přirozeně zapojují pohyb a manipulaci s předměty do vzdělávání, čímž zcela podporují současné neurologické výzkumy efektivního učení. Děti v Montessori prostředí s materiálem chodí, přemísťují ho, stále něco sestavují, skládají, s něčím manipulují. U stolu sedí omezený čas, většinou v případě, když si jdou něco napsat.

Příklad praxe:

Když jsem nastoupila v roce 1991 jako ředitelka vesnické základní školy, v níž jsem jako dítě strávila pět let školní docházky, pustila jsem do ní „čerstvý vzduch“. Zrušila jsem rušivé zvonění a tradiční uspořádání lavic, zastaralé zdravení vstáváním z lavice, navrhla jsem dětem tykání, vysvětlila jsem jim, že budu ráda, když si vezmou práci na koberec a vzájemně si tiše poradí, že mohou kdykoliv odejít na toaletu, projít se chodbou, natáhnout se s polštářem, zajít se napít apod., ale nerušit tím ostatní. Jejich oči na mě nevěřicně koukaly. První dva dny všichni zkoušeli, jestli to myslím vážně, jestli to opravdu funguje. Třetí den byl naplněn pracovním zápalem v naprostém klidu a pohodě, ze třídy nikdo odcházel, dokud nedokončil svou činnost. Písmena jsme se chodili učit do pekárny – pekli jsme si je z těsta ke svačině a děti začaly mít školu rády.

PaedDr. Dagmar Bulová

10. TICHŮ A KLID

Charakteristický a nutný rys Montessori prostředí, který je předpokladem a průvodním jevem soustředění a ponoření se do nějaké činnosti. V tichu dítě objevuje vnější i vnitřní svět, pracuje samo na sobě, tvoří svou osobnost, buduje svůj charakter. Ty nejdůležitější věci se často dějí potichu. Nejsou vidět. Ale přesto mají obrovský význam pro náš život. Klid pomáhá se efektivně učit.

11. SAMOSTATNOST A NEZÁVISLOST

Cesta dítěte k samostatnosti začíná už jeho narozením. Celý život je o postupných krocích a přirozeném nabývání samostatnosti a nezávislosti. Dítě se snaží velmi energickým a přímým způsobem dosáhnout funkční nezávislosti. Sebevědomí je třeba budovat zevnitř – vlastním prožitkem a vlastními pocity – prožitkem, že zvládne to, co jeho okolí a nepotřebuje pomoc druhých. Stejným způsobem roste také jeho psychická samostatnost a nezávislost. Dítěti nepomůžeme tím, že místo něj budeme hledat řešení, jak mu vše zjednodušit, ulevit od povinností apod. Naopak, vyžadujeme dohodnutá pravidla, podporujeme jej v samostatnosti, odpovědnosti, plnění povinností, ale nabídneme pomoc, dialog, pocit bezpečí a lásku.

12. CELISTVOST A IZOLACE VLASTNOSTI

Didaktický princip pedagogiky Montessori je práce vedená formou projektové výuky. Výuka není striktně rozdělena podle předmětů, ale je soustředěna do předmětu kosmická výchova. Zároveň platí princip celostního učení. Všechny materiály jsou připravovány tak, aby se dítě

učilo v souvislostech, aby byly propojovány všechny vzdělávací oblasti, aby práce postupovala od konkrétního k abstraktnímu, aby aktivity byly dávány do logických souvislostí a v procesu učení se tak promítaly tělesné i duševní aktivity. K tomuto propojení dochází právě nejvíce při práci nad projekty kosmické výchovy. Dítě se učí zpracovávat dané téma, vytvářet myšlenkovou mapu, osnovu práce, plán realizace, kooperovat, vyhledávat informace, zpracovávat je a výsledek práce prezentovat.